

ISTORIA PSIHOLOGIEI

Filosofia evului mediu (continuare)

Sf. Bonaventura (Ioan de Fidanza, 1221-1274)

Cartea sa fundamentală se numește "Itinerarium Mentis in Deum" ("Un itinerar al sufletului către Dumnezeu"). În anul 1242, Sf. Bonaventura intră în ordinul franciscan (al Sf. Francisc de Assisi), iar în 1243, Sf. Toma d'Aquino intră în ordinul dominican. Astfel, cei doi ajung să conducă creștinismul catolic.

Sf. Bonaventura lasă în urma lui o școală de filosofie și metafizică speculativă (*speculațiunea* în acest caz înseamnă invenție mintală, conceptuală, cea mai înaltă activitate spirituală; ex. Hegel). Opera lui este concepută în vederea îndrumării spirituale a franciscanilor. Doctrina lui se declară în esență un itinerar al sufletului către Dumnezeu.

Profesorul Gh. Vlăduțescu face o exegeză a concepției lui Bonaventura. Iată ce consideră acesta despre suflet: "Sufletul nostru este făcut să înțeleagă într-o zi marele Bine care este Dumnezeu, să se odihnească și să se bucure de El." Mai arată că, în concepția lui Bonaventura, despre Dumnezeu sufletul are o cunoaștere imperfectă, dar foarte sigură, anume credința. Nici o altă cunoaștere nu ne dă o convingere atât de adâncă și de neclintită cum ne dă credința în adevărul revelat (revelația poate fi științifică sau mistică). Bonaventura spune: "Nimic nu-i este omului mai plăcut decât să înțeleagă ceea ce iubește."

Bonaventura a militat toată viața lui pentru alianța între filosofie și teologie. El considera că viața nu este decât un pelerinaj (călătorie mistică plină de probațiuni) înspre Dumnezeu. Acest drum este cel al iluminării. Pe acest drum, "merindele" sunt voința și harul: omul are nevoie de efortul stăruitor al voinței și de ajutorul harului divin (harul este o calitate inefabilă, care ne este dată). Despre har, el spune că "este temeiul voinței drepte și temeiul rațiunii clarvăzătoare". Ca să ajungă la înțelepciune, omul trebuie s-o dobândească prin rugăciune.

În doctrina lui Bonaventura se desprind trei concepte cruciale:

- harul (care te îndreaptă);
- dreptatea (care curăță);
- știința (care luminează).

Calea iluminării este o înălțare spre Dumnezeu în trei etape:

1. Regăsirea urmelor lui Dumnezeu în lumea sensibilă;
2. Căutarea imaginii Sale în sufletul nostru;
3. Trecerea dincolo de lucrurile create și introducerea în bucuriile mistice, ale adorării lui Dumnezeu și ale cunoașterii Lui.

În concepția lui Bonaventura, pe lângă o logică a minții există și o logică a inimii; cele două se întretaies.

Bonaventura arată că transcenderea (trecerea dincolo de lumea sensibilă și pătrunderea într-o lume abstractă) poate fi bidirecțională: meditația prin rugăciune este itinerariul *trans-ascendent*, dar există și o transcendență orientată în jos, un itinerariu *trans-descendent* (demersul psihanalitic).

După Sf. Bonaventura, lumea (omenirea) este un simbol, în sensul înălțător, simbol care semnifică ceva peste ceea ce percepem, fiindcă fiecare lucru este expresia Verbului, a Ideii care poate fi găsită prin meditația mistică.

Sufletul omenesc este așezat între două extreme: materie (substanță) și Dumnezeu. Sufletul se întoarce prin partea lui superioară spre Dumnezeu, iar cu partea inferioară spre materie. De jos primește certitudine relativă, iar de sus primește certitudine absolută.

Toma d'Aquino (supranumit Doctor Angelicus; 1224-1274)

Concepția (premisă) sa fundamentală: adevărul rațiunii se acordă cu adevărul revelației.

Sf. Toma a căutat să unească gândirea aristoteliană (mai ales Metafizica) cu concepția creștină (învățătura lui Iisus) și astfel să-i dea catolicismului o aparență raționalistă. Sf. Toma considera că filosofia lui Aristotel cuprinde tot ceea ce este accesibil rațiunii naturale (sau despre natură). Dar revelația creștină adaugă alte adevăruri, mai înalte, însă care nu le infirmă pe primele. Grația divină desăvârșește natura, nu o distruge.

Opera sa capitală este "*Summa Theologiae*" (scrisă între 1266 și 1274). În această lucrare, Sf. Toma reînnoiește vechea teologie de inspirație platoniană (și Iisus pare să se fi inspirat din Platon - în pilde, Predica de pe Munte). Scopul lui era de a transforma teologia într-o știință riguroasă.

Teoria sufletului la Sf. Toma urmează în linii mari "De Anima" a lui Aristotel. Sf. Toma susține că sufletul este o formă *spirituală* de grad inferior față de îngeri. Sufletul nu este prizonier al trupului (ca la Sf. Augustin), ci este energia care să viețuiască (concepție prin care îl precede pe Jung cu reconsiderarea libido-ului).

Sufletul există în trei ipostaze:

- sufletul vegetal (legat de hrană),
- sufletul animal (legat de simțuri),
- sufletul rațional (dependent de imaginile provenite din simțuri).

Sufletul este independent de trup; argumentul adus de Sf. Toma în această privință este unul destul de slab, anume că, după ce trupul este distrus, sufletul își pierde individualitatea, pe care și-o recâștigă în Ziua Judecății de Apoi.

Sf. Toma distinge cinci facultăți ale sufletului:

- funcția vegetativă de creștere;
- funcția senzitivă (cunoașterea prin simțuri);
- funcția apetitivă (sufletul se îndreaptă spre ceea ce dorește, adică spre virtute);
- funcția locomotoare (mișcarea);
- funcția intelectuală, de cunoaștere abstractă, a esențelor.

Cele mai mari puteri ale sufletului omenesc sunt, în concepția Sf. Toma, intelectul și voința. Intelectul poate îmbrăca patru forme; două dintre ele, *agens* (activ, când face demersuri spre cunoaștere) și *possibilis* (pasiv, când doar înțelege) sunt preluate de la Aristotel. Acestora, Sf. Toma le mai adaugă două forme spirituale transcendente, intelectul *angelic* și intelectul *divin*.

Concepția Sf. Toma unifică două trăiri proprii psihicului uman: credința și rațiunea, dar primează credința, pentru că ea revelează adevărul.

Atributele divinității:

- Dumnezeu este infinit în timp și spațiu;
- Dumnezeu este unic;
- Dumnezeu este spirit;
- Dumnezeu este nemișcatul care mișcă tot (cercul și centrul cercului: centrul este nemișcat, toată mișcarea se face în jurul lui, dar fără centru n-ar mai exista nici cerc, nici mișcare).

Acestea sunt atribute care, modern, corespund conștiinței.

Cunoașterea (incompletă) a lui Dumnezeu se poate face pe două căi:

- *via negationes*, adică este foarte greu să spunem ce *este* Dumnezeu, dar putem mai degrabă să spunem ce *nu* este El.
- *via eminentiae*, adică pornind de la calități familiare ale ființelor create și să le ridicăm la o asemenea putere încât să ne depășească imaginația; calitățile omenești devenite transcendente sunt calități divine.

În prezent se evidențiază în filosofie un curent neo-tomist, ai cărui principali reprezentanți sunt Jaques Maritain (1882-1973) (studenți, nu încercați să vă apropiați de el că vă rupeți măselele) și Etienne Gilson (1884-1974).

Info: "Confesiunile" Sf. Augustin, Editura Humanitas
"Filosofia Evului Mediu" - Etienne Gilson, Editura Humanitas